

Kulturní dimenze příslušníků romského etnika v České republice

Martin Dlabal

Střední odborná škola pro administrativu EU, Praha

dlabal.martin@seznam.cz

Abstrakt

Cílem výzkumu bylo zjistit kulturní dimenze příslušníků romského etnika v České republice a získané hodnoty porovnat s hodnotami příslušníků většinové populace. Byl použit Hofstedeho mezinárodní dotazník interkulturních rozdílů VSM, který udává pět dimenzí jednotlivých kultur: vzdálenost moci, individualismus vs. kolektivismus, maskulinitu vs. femininitu, vyhýbání se nejistotě a dlouhodobou vs. krátkodobou orientaci. Z výsledných indexových hodnot lze Romy ve srovnání s Čechy považovat za krátkodoběji orientované, méně individualistické, méně femininní a s menší snahou vyhýbat se nejistotě. V dimenzi „odstup od moci“ se indexové hodnoty pro obě zkoumané skupiny relativně shodovaly.

Vymezení problému

V této práci se pokusíme zmapovat kulturní charakteristiky Romů, kteří žijí v České republice, a porovnat je s kulturními charakteristikami většinové populace.

Šetření vychází z výzkumu G. Hofstedeho, který statistickou analýzou odpovědí, týkajících se osobních hodnot zaměstnanců IBM z více než padesáti různých zemí, objevil čtyři oblasti problémů, jež jsou společné všem kulturám. Zjištěné oblasti odpovídají čtyřem okruhům základních problémů všech společností již dříve navrženým A. Inkelesem a D. Levinsonem: vztah k autoritě, vztah mezi jedincem a společností, chápání mužskosti a ženskosti a způsoby zacházení s konflikty.

Podle G. Hofstedeho (1999) tyto čtyři empiricky potvrzené problémové oblasti představují dimenze kultur a mohou být ve vztahu k jiným kulturám měřeny. Dané dimenze označil jako vzdálenost moci, individualismus vs. kolektivismus, maskulinitu vs. femininitu a vyhýbání se nejistotě. Později byla přidána ještě pátá dimenze, a to dlouhodobá vs. krátkodobá časová orientace, kterou objevil M. H. Bond, když zkoumal hodnoty národů na Dálném Východě.

Cílem této práce je pomocí Hofstedeho výzkumného nástroje VSM zjistit kulturní dimenze příslušníků romského etnika v České republice a získané hodnoty porovnat s hodnotami příslušníků většinové populace. Nalezené podobnosti a rozdíly budou v části „výsledky a interpretace“ popsány.

Nyní si definujeme každou dimenzi zvlášť.

Vzdálenost moci (PDI) představuje stupeň očekávání a přijetí sociální nerovnosti méně mocnými příslušníky dané společnosti.

Individualismus vs. kolektivismus (IDV) lze vnímat jako tendenci příslušníků dané společnosti se považovat především za jednotlivce nebo za členy dílčích skupin.

Maskulinita vs. femininita (MAS) označuje míru rozdělení a intenzity rolí, které jsou vázány na pohlaví v dané společnosti. V maskulinní společnosti jsou rodové role jasně odlišeny a je kladen důraz na asertivitu, sílu a úspěch. Ve femininní společnosti se rodové role překrývají a od mužů i žen se očekává, že budou nenároční, jemní a solidární.

Snaha vyhýbat se nejistotě (UAI) vyjadřuje pocit ohrožení příslušníků dané společnosti nejistotou nebo neznámými situacemi. Ve společnostech s malou snahou vyhýbat se nejistotě mají tendenci považovat ji za běžnou součást života. Pravidla jsou zde formulována obecně s možností různých alternativ. Ve společnostech s vysokou snahou vyhýbat se nejistotě naopak preferují přesně formulovaná pravidla, která umožňují pocit nejistoty eliminovat.

Dlouhodobá vs. krátkodobá orientace (LTO) vychází z Konfuciova učení o přístupu k životním úkolům. Ve společnosti orientované dlouhodobě jsou uznávány vlastnosti a činnosti, které jsou šetrné ke zdrojům a vztahují se k dlouhodobějším cílům. Ve společnosti orientované krátkodobě je preferováno jednání umožňující rychlé dosažení vytyčených cílů.

Předchozí zjištění

Na území České republiky byla v poslední době uskutečněna dvě nezávislá měření kulturních dimenzí. První z těchto šetření provedené mezi vysokoškolskými studenty proběhlo v roce 1999 v rámci mezinárodního výzkumu (Kolman, 2003). Druhé šetření bylo uskutečněno mezi dospělými v letech 2002-2003 katedrou marketingových a sociálních komunikací FMK UTB ve Zlíně (Světlík, 2003). Oba výzkumy zjišťovaly kulturní dimenze příslušníků české populace jako celku a srovnávaly získané indexové hodnoty s příslušníky ostatních národů na poměrové stupnici. Tato šetření se řídila státní příslušností zkoumaných respondentů a nezabývala se jejich etnickou příslušností. Kulturní dimenze Romů, kteří žijí v České republice, v nich nebyly zjišťovány.

Metoda

Zkoumaný vzorek

Zkoumaný vzorek zahrnoval namátkově vybrané jedince z Ústí nad Labem, Prachatic a z pražských čtvrtí Karlín, Žižkov a Nusle, kde bydlí větší počet příslušníků romského etnika.

Jednalo se o 42 Romů (z toho bylo 21 mužů a 21 žen) a 41 příslušníků českého etnika (z toho bylo 21 mužů a 20 žen) v průměrném věku 34 u Romů a 35 let u Čechů. Z původně oslovených respondentů 5 Romů a 10 Čechů odmítlo vyplnit daný dotazník.

Aplikovaná metodika a procedura

K výzkumu byl využit již zmiňovaný Hofstedeho mezinárodní dotazník interkulturních rozdílů VSM 94. Asistent výzkumu ho administroval namátkově vybraným respondentům, kteří se nacházeli v obytných čtvrtích vybraných lokalit Prahy a Ústí nad Labem. V Prachaticích byl příležitostně administrován pracovníci místní romské organizace.

Asistent se respondentovi představil jako vysokoškolský student, v Prachaticích jako pracovník sbírající data pro vysokoškolského studenta pracujícího na diplomové práci s tématem „Co je pro lidi při výběru ideálního zaměstnání důležité“ a poprosil o vyplnění tohoto dotazníku.

Na základě antropologických charakteristik např. pigmentace a dalších morfologických znaků byla určena příslušnost každého respondenta k určité etnické skupině.

Získaná data byla zpracována podle příslušných indexových formulí, které umožňují zařadit výsledné hodnoty u každé z měřených dimenzí na poměrovou škálu a srovnat je ve vztahu k jiným společnostem. V původním vzorku zemí se výsledné hodnoty pohybovaly v rozmezí 0 až 100.

Výsledky a interpretace

Následující tabulka zobrazuje získané indexové hodnoty v jednotlivých kulturních dimenzích Čechů a Romů, kteří žijí v České republice.

Tab. Výsledky dotazníkového šetření (PDI – index vzdálenosti moci, IDV – index individualismu, MAS – index maskulinity, UAI – index vyhýbání se nejistotě a LTO – index dlouhodobé orientace)

	PDI	IDV	MAS	UAI	LTO
Češi	48	84	21	84	25
Romové	48	69	31	73	14

Výsledné indexové hodnoty Romů a Čechů musí být posuzovány na poměrové stupnici pouze ve vzájemném vztahu. Zjištěné výsledky totiž nebyly srovnány s výsledky v žádné zemi, která byla součástí původního Hofstedeho vzorku. Indexové hodnoty Čechů však můžeme porovnat s výše uvedenými měřeními české společnosti, která s původním vzorkem zemí byla srovnána, takže je možno odhadnout postavení romské společnosti na některém z pólů dané stupnice pro jednotlivé kulturní dimenze.

Nyní tyto indexové hodnoty Romů a Čechů budeme dimenzi po dimenzi vzájemně porovnávat.

Vzdálenost moci

Romská společnost při srovnání s většinovou populací v České republice dosáhla přibližně shodného výsledku v dimenzi „vzdálenost moci“. Z tohoto pohledu se zdá snadné porovnat dosažený výsledek Čechů resp. Romů s výše uvedenými dvěma výzkumy. Češi v nich ve srovnání s ostatními zeměmi dosahují nadprůměrných hodnot. V takových společnostech se většinou preferují hierarchické struktury vztahů s autokratickým rozhodováním a řízením. Důraz je kladen na status, který s sebou přináší i různá privilegia.

Zařazení Romů mezi společnosti s vyšším odstupem od moci souvisí s tradičním hierarchickým uspořádáním romského společenství, kde v čele skupiny stál nejstarší muž, „vajda“, který měl rozsáhlé pravomoci a o směřování skupiny a o dodržování vnitřních zákonů většinou rozhodoval samostatně.

Individualismus vs. kolektivismus

V tomto šetření se Romové ve srovnání s Čechy jeví jako více kolektivistická společnost. Obě výše uvedená šetření řadí Čechy mezi individualistické společnosti, takže nemůžeme s jistotou umístit Romy mezi kolektivistické společnosti ve vlastním slova smyslu, ale spíše odhadnout jejich postavení někde ve středu stupnice.

Relativně vyšší index v této dimenzi, přestože rozšířená rodina či rodová skupina je pro Romy jednou z nejdůležitějších hodnot, může být způsoben postupným přesídlením z původních míst na Slovensku do Čech. Tím došlo k narušení vztahů v rámci rodových skupin a k jistému oslabení vzájemné soudržnosti.

Maskulinita vs. femininita

Výsledná indexová hodnota v této dimenzi i výrazné odlišení rodových rolí charakterizuje Romy ve srovnání s Čechy jako více maskulinní společnost. V romské společnosti muži kladou důraz na usilování o materiální zdroje, které se často nacházejí mimo domov. Pro ženy jsou důležitější spíše dobré mezilidské vztahy a kvalita života. V české společnosti se tyto rodové role překrývají.

Toto rozdělení rolí vázaných na pohlaví souvisí s tradiční výchovou v romské rodině určující vhodné chování pro jednotlivá pohlaví. Muž je pánem ženy, která by již brzy po svatbě měla porodit dítě a zůstat s ním v domácnosti.

Snaha vyhýbat se nejistotě

V této dimenzi Romové na rozdíl od Čechů vykazují menší snahu vyhýbat se nejistotě a neznámým situacím. Romská společnost tedy spíše považuje nejistotu za normální součást života.

Vnímáme-li však Čechy jako společnost mající vysokou snahu vyhýbat se nejistotě, nemůžeme zařadit Romy jednoznačně ke společnostem na druhém okraji stupnice. Romové, přestože při svém kočování museli často instinktivně improvizovat, měli svá vnitřní pravidla a zákony, jimiž se řídili. Jako příklad jejich snahy eliminovat nejistotu v životě lze například uvést jejich pověry a magické praktiky, které jim měly zaručit úspěch či pomoci vyhnout se nebezpečí.

Dlouhodobá vs. krátkodobá orientace

V poslední zkoumané dimenzi se Romové ve srovnání s Čechy jeví jako více krátkodobě orientovaní. Toto zjištění je umocněno zařazením české společnosti předešlými měřeními mezi země s krátkodobou orientací. Romská společnost může být proto popsána jako silně orientovaná na současnost. Preferovány jsou činnosti, které přinášejí okamžitý efekt.

Výsledek měření v této dimenzi souvisí s tradičně kočovným způsobem života Romů. Romové si neutvořili vlastní ucelený hospodářský systém, což je přivedlo do závislosti na ekonomii již usazené populace. Dlouho byli odměňováni v naturáliích a nepravidelné odměny v penězích jim neumožňovaly vytvořit si návyky v hospodaření. Klasický způsob života byl tedy určen pojetím „ze dne na den“.

Závěr

Tento výzkum zjišťoval pomocí Hofstedova mezinárodního dotazníku VSM 94 kulturní dimenze příslušníků romského etnika žijícího v České republice a získané hodnoty porovnával s hodnotami většinové populace.

Romská společnost ve srovnání s většinovou populací v České republice se jeví jako krátkodoběji orientovaná, méně individualistická, méně femininní a s menší snahou vyhýbat se nejistotě. V „dimenzi vzdálenost moci“ byly získané indexové hodnoty pro obě zkoumané skupiny relativně shodné.

Literatura

DAVIDOVÁ, E. (2004). *Cesty Romů 1945 – 1990*. Olomouc: Univerzita Palackého.

HOFSTEDE, G. (1999). *Kultury a organizace. Software lidské mysli*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.

HÜBSCHMANNOVÁ, M. (1993). *Můžeme se domluvit*. Olomouc: Univerzita Palackého.

KOLMAN, L. (2001). *Komunikace mezi kulturami. Psychologie interkulturních rozdílů*. Praha: Česká zemědělská univerzita.

KOLMAN, L. a spol. (2003). Cross-Cultural Differences in Central Europe. *Journal of Managerial Psychology* 18, s.76-88.

SVĚTLÍK, J. (2003). *Marketing pro evropský trh*. Praha: Grada.